

ИЗВОРНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

ЖИВОТ У КАЗНЕНИМ ЗАВОДИМА ЗА ВРЕМЕ
ВАНРЕДНОГ СТАЊА ПРОГЛАШЕНОГ ЗБОГ ЕПИДЕМИЈЕ
ЗАРАЗНЕ БОЛЕСТИ COVID-19Иван Д. Милић¹*Правни факултет Универзитета у Новом Саду*

Сажетак: *За време ванредног стања лицима лишеним слободe била су ускраћена или ограничена одређена права. Реч је пре свега о праву на посету чланова породице и браниоца. Такође, поједина лица којима је одређен притвор била су упућена у „посебне казнене заводе“.*

Аутор има циљ да утврди у којој мери су се ускраћивала или ограничавала права лицима лишеним слободe за време ванредног стања, ко је о томе одлучивао, на основу којег правног основа и који је пропис о томе донет.

Кључне речи: *права, лишење слободe, притвор, посете, бранилац.*

УВОД

Република Србије има више од тридесет казnenих завода, у којима се налазе лица лишена слободe по различитим правним основима. Реч је о лицима која у казненом заводу имају одређен *правни статус* (као што су на пример: осуђена лица, прекршајно кажњена лица или притворена лица). Свакако да се и лица која су на издржавању *казне малолетничког затвора*, као и лица која су на издржавању васпитне мере *упућивање у васпитно-поправни дом*, сматрају лицима лишеним слободe. Надаље, и лица која су на издржавању мере безбедности обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи су лица лишена слободe. Такође, то су по правилу и сва друга лица која су по одређеном законском основу лишена слободe.²

¹ Доктор правних наука, асистент Правног факултета Универзитета у Новом Саду, i.milic@pf.uns.ac.rs.

² Међутим, предмет пажње нашег рада су ускраћена или ограничена права *осуђеним и притвореним лицима*. Права која су била ограничена или ускраћена осуђеним лицима, у принципу су била ограничена или ускраћена *свим лицима лишеним слободe* за чије извршење је надлежна Управа за извршење кривичних санкција.

Правило је да се правни положај лица лишених слободе разликује, управо с обзиром на правни статус који имају у казненом заводу.

Правни положај лица лишених слободе која су смештена у казнене заводе уређује се многобројним прописима. Иако је основни извор који уређује правни положај осуђеника Закон о извршењу кривичних санкција,³ за ову област велики значај имају подзаконски акти, јер се њима ближе уређује правни положај осуђеника. Осуђено лице у казненом заводу има одређена права, а ако се добро влада може да добије посебна права и погодности. Постоје права која се осуђеницима могу ограничити или ускратити под одређеним условима, док им се одређена права ни под којим условима не могу ограничити или ускратити. Правило је да о додељивању *посебних права и погодности* одлучују „затворске власти“.

За време ванредног стања проглашеног због епидемија заразне болести COVID-19, донети су многобројни прописи у циљу спречавања ширења заразне болести. Донети прописи су важили, у зависности од доносиоца, на територији Републике Србије, на локаном нивоу, за поједине установе итд.⁴

За лица лишена слободе важила су *ванредна правила правног режима* у казним заводима. Та *ванредна правила* пре свега су се односила на посете осуђеницима и притвореним лицима, повремено излазак из казног завода и присуствовање главном претресу. Разлика је постојала у зависности од тога да ли је реч о притвореним или осуђеним лицима.

У раду се указује на ускраћена и ограничена права осуђеним и притвореним лицима. Анализирају се актуелни прописи и долази се до решења да ли је било основа да се уведе забране и ограничења. Уведене забране и ограничења анализирају се и са аспекта донетих прописа за време ванредног стања проглашеног због епидемија заразне болести COVID-19 која су *важила ван затворских зидина*.

1. ПРАВО ОСУЂЕНИХ ЛИЦА НА ПОСЕТЕ

Основно право осуђених лица је право на *посете*.⁵ Реч је о значајном праву како за осуђеника, тако и за она лица која имају право да га посећују. Постоји право на неколико „врста посета“ које осуђеник може да оства-

³ Закон о извршењу кривичних санкција, „Службени гласник РС“, број 55 од 23. маја 2014, 35 од 21. маја 2019. (у даљем тексту и ЗИКС).

⁴ Тако је на пример само Влада уз супотпис председника Републике за време ванредног стања донела 44 уредбе. Вид. Закон о потврђивању уредаба које је Влада уз супотпис председника Републике донела за време ванредног стања, „Службени гласник РС“, број 62 од 29. априла 2020.

⁵ Ово се односи и на друга лица лишена слободе. Са друге стране, постоје посебна правила која се односе на посете *притвореним лицима*. О томе ће се указати у посебном делу рада.

рује. Посете се разликују пре свега у погледу круга лица која имају право да посећују осуђеника, времена трајања посете, просторија (места) у којима се одржава посета и броја посета у одређеном временском периоду.

Осуђено лице има право на више посета, као на пример: 1. Осуђени има право двапут месечно на посету брачног друга, деце, родитеља, усвојеника, усвојитеља и осталих сродника у правој линији и у побочној линији до четвртог степена крвног и тазбинског сродства, као и хранитеља, храњеника и старатеља. С тим да Управник завода може осуђеном одобрити и посете других лица; 2. Осуђени има право да га посети бранилац или пуномоћник који га заступа, или кога је он позвао ради давања пуномоћја о заступању; 3. Страни држављанин има право на посету и дипломатско-конзуларног представника земље чији је држављанин, односно државе која штити његове интересе, а осуђени чије интересе не штити ниједна држава има право на посету надлежних органа и организација Републике Србије и надлежних међународних организација. Осуђени даје писмену сагласност за ову посету дипломатско-конзуларни представник стране државе и представник надлежне међународне организације писмено ће обавестити завод о датуму и времену посете; 4. Осуђени има право да једном у два месеца борави с брачним другом, децом или другим блиским лицем три часа у посебним просторијама завода.⁶ 5. Осуђеног може једном недељно да посети *свештено лице* или други верски службеник.⁷

Међутим, за време ванредног стања осуђеним лицима је било забрањено да примају посете. Ова забрана посета, као и остале забране или ограничења која су се односила на лица лишена слободе *нису важила све време* трајања ванредног стања. Наиме, она су важила у *одређено време* у току трајања ванредног стања.⁸ Наиме, пре свега се из медија могло сазнати за уведена забрану. У наредних 14 дана биће забрањене *све посете* осуђеним лицима у казнено-поправним заводима и окружним затворима у Србији у циљу спречавања могуће епидемије вируса корона у пеналним установама, а у складу са препорукама Института за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“ и Инфективне клинике Клиничког центра Србије.⁹

6 Чл. 90, 91, 92, 94, 94 ЗИКС-а. Вид. Драгиша Дракић и Иван Милић, *Основи кривичног извршног права* (Нови Сад: Правни факултет, 2019), 55-56.

7 Чл. 44 ст. 1 *Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора*, „Службени гласник РС“, бр. 110 од 14. октобра 2014, 79 од 23. септембра 2016. (у даљем тексту Правилник о кућном реду).

8 Један од већих проблема је и тај што се не може са сигурношћу рећи када су важиле забране и ограничења, из разлога што се не могу наћи *званични акти* о томе или зато што су „незванични акти“ недоречени у погледу временског важења.

9 „Обавештење Управе за извршење кривичних санкција“, Адвокатска комора Шабац, приступљено 14.06.2020, http://www.advokatskakomorasapca.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=305

Свако право које остварује осуђено лице има одређену важност за њега. Нема свако право подједнак значај за сваког осуђеника. На пример, за осуђеника којем нема ко да пошаље новчану пошилићу, право на пријем новчане пошилиће нема никакав значај.

Посете су биле забрањене по било којем основу. Тако су посете забрањене и за „браниоца или пуномоћника“. Иако осуђени издржава казну у казненом заводу, то не значи да не постоји неки „поступак“ у којем је он *странка*, у којем има основа да ангажује пуномоћника. Такође, осуђени има право да ангажује браниоца и у поступку за пуштање на *условни отпуст*. Али, као што смо истакли, осуђени није имао право да га посети бранилац или пуномоћник.

Имајући у виду разлог због којег је проглашено ванредно стање и уведене забране које су се односиле на *сва лица* у Републици Србији, чини се да је оправдано што је оваква забрана постојала. Навешћемо и један пример зашто се чини да је оваква забрана оправдано уведена. Наиме, посета осуђеном се обавља *суботом или недељом* и у дане нерадног државног празника у времену од 9,00 до 17,00 часова.¹⁰ Имајући у виду уведена забрану кретања „ван затворских зидина“ (тзв. полицијски час), заиста не би било могуће *неколико субота и недеља* посетити осуђена лица, али не из разлога уведене забране осуђеницима, већ из разлога донетих прописа које важе ван затворских зидина. Дакле, и да није уведена забрана посета осуђеним лицима, лица са слободе не би имала могућност да посећују осуђеника с обзиром на то да је уведена забрана кретања за њих (уведен је тзв. полицијски час).

Међутим, поставља се питање ко је увео забрану посета, којим актом и на основу којег прописа? Уредбом о мерама за време ванредног стања¹¹ није прописана никаква забрана која се односи на осуђена лица. Такође, *нисмо успели* да пронађемо другу уредбу или наредбу¹² којом је уведена забрана посета.

С тим у вези, поставља се питање да ли и у којим случајевима осуђеним лицима може да се забрани право на посете? Логично би било да се одго-

и Адвокатска комора Чачак, последња измена 30.3.2020, <https://advokatskakomoracacak.rs/obavestenje-uprave-za-izvršenje-ks/>.

10 Чл. 45 ст. 1 *Правилника о кућном реду*. Међутим, Управник завода може одобрити посете и *другим данима* уколико за то постоје оправдани разлози.

11 *Уредба о мерама за време ванредног стања*, „Службени гласник РС“, бр. 31/2020, 36/2020, 38/2020, 39/2020, 43/2020, 47/2020, 49/2020, 53/2020, 56/2020, 57/2020, 58/2020, 60/2020.

12 На пример: за време ванредног стања донета је *Наредба о забрани посета и ограничењу кретања у објектима установа за смештај старих лица*, „Службени гласник РС“, бр. 28 од 14. марта 2020, 66 од 7. маја 2020, 87 од 19. јуна 2020. Наредбом је експлицитно прописано да се *забрањују посете свим установама социјалне заштите за смештај старих лица*.

вор налази у Закону о извршењу кривичних санкција. Међутим, њиме је само у једном случају предвиђано када осуђени нема право на једну „врсту посете“ - реч је о посети у „посебној просторији“, и то само за време издржавања дисциплинске мере упућивања у самицу¹³. Дакле, основни пропис који уређује извршење казне затвора не оставља могућност да било ко донесе одређену одлуку о забрани посете осуђеним лицима.

2. ПРАВО ОСУЂЕНИКА НА „ПОВРЕМЕНИ ИЗЛАЗАК ИЗ КАЗНЕНОГ ЗАВОДА“

Иако се осуђено лице налази на издржавању *казне затвора* у казненом заводу, то не значи да он ни под којим условима не може на „кратко време“ да изађе из казненог завода. Није оправдано да се сваки осуђеник у казненом заводу стално „држи под кључем“. Право на повремени излазак има одређен утицај на само понашање осуђеника (на његово добро владање), а такође је значајно и за саму ресоцијализацију осуђеника. Осуђено лице у зависности од врсте и типа казненог завода у којем издржавају казну, као и одељења у којем је разврстан и групе која му је одређена има право да под одређеним условима и само на одређено време *изађу* ван казненог завода.

Тако на пример, осуђени коме је одређена група А1 добија проширена права и погодности које се користе ван завода, и то:

- 1) пријем посета изван завода у трајању од осам сати – два пута месечно;
- 2) слободан излазак у град једном месечно у трајању од осам сати;
- 3) посета породици и сродницима викендом и празницима у укупном трајању до 120 сати месечно, а у месецу у ком је нерадни државни или верски празник до 144 сата.¹⁴

Такође, ванредни излазак или одсуство из завода осуђеном се може одобрити без обзира на групу и искоришћена проширена права и погодности *због*: смрти члана уже породице, обиласка теже оболелог члана уже породице, рођења детета, закључења брака, као и из других посебно оправданих разлога.¹⁵

Међутим за време ванредног стања, како се то пре свега могло сазнати из медија, осуђеним лицима је било ускраћено право да напуштају казнено завод *по било којем основу*.¹⁶ Овакво решење се чини оправданим, ако

13 Чл. 95 ЗИКС-а.

14 Чл. 24 Правилника о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, „Службени гласник РС“, број 66 од 27. јула 2015.

15 Чл. 53 ст. 2 Правилника о кућном реду.

16 „Управа демантовала: Заражени осуђеници нису напуштали затвор од 11. марта,“ В92, последња измена б. 5. 2020, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2020&mm=05&dd=06&nav_

се има у виду да су им и посете забрањене. Оправдање постоји ако се има у виду да су сва лица у Србији било за време тзв. полицијског часа у тзв. кућном затвору на одређено време (иако нису учинили никакво казнено дело). Ако се има у виду да је у то време било забрањено обављање јавног саобраћаја и уведен тзв. полицијски час, уведена *забрања* за осуђена лица има оправдање. Навешћемо и један пример зашто се чини да је уведена забрана оправдана: време изласка и повратка у завод осуђеног који користи погодности ван завода не може бити одређено у времену од 20,00 до 8,00 часова.¹⁷ Имајући у виду уведени тзв. полицијски час очигледно је да осуђени не би из тог разлога могао да напушта казнени завод.

Међутим, опет се поставља питање ко је увео забрану и на основу којег правног основа? Уредбом о мерама за време ванредног стања није прописана никаква забрана која се односи на осуђена лица. Такође, нисмо успели да пронађемо другу уредбу или наредбу¹⁸ којом је уведена забрана напуштања казног завода. Опет се из медија могло сазнати да су из Управе за извршење кривичних санкција саопштили „да ће сва њихова суспендована права бити надокнађена након нормализације стања“.¹⁹

3. РАДНО АНГАЖОВАЊЕ ОСУЂЕНИКА ВАН ЗАВОДА

Једно од права осуђених лица је и право на рад.²⁰ Осуђена лица могу бити радно ангажована у заводу или ван завода. За осуђено лице је „привилегија“ уколико је радно ангажован ван завода. Осуђени може да се упошљава ван завода код трећег лица, у складу са Законом. Упошљавање осуђеног код трећег лица обавља се на основу уговора.²¹ За очекивати је да је било осуђених лица која су била радно ангажована ван завода и пре увођења ванредног стања, те се поставља питање шта се десило са осуђеним лицима која су била радно ангажована ван завода? Имајући у виду да је осуђеним лицима је било ускраћено да напуштају казнени завод *по било којем основу*, чини се неспорним да ни осуђена лица која су била радно

category=12&nav_id=1681355.

17 Чл. 52 ст. 5 *Правилника о кућном реду*.

18 Као што је на пример Наредбом о забрани посета и ограничењу кретања у објектима установа за смештај старих лица експлицитно прописано да се корисницима установа социјалне заштите за смештај старих лица *забрањује* напуштање установа.

19 Види „У затворима нема заражених осуђеника и притвореника,“ Радио-телевизија Војводине, последње измене 8. 4. 2020, https://www.rtv.rs/sr_lat/drustvo/u-zatvorima-nema-zarazenih-osudjenika-i-pritvorenika_1111890.html.

20 Детаљније вид. Дарко Димовски и Иван Милић, „Радно ангажовање осуђених лица (историјски аспект)“, *Култура полица*, 37 (2018): 263-278.

21 Чл. 12 *Правилника о раду осуђених лица*, „Службени гласник РС“, број 145 од 29. децембра 2014.

ангажована ван завода нису могу да напуштају казнене заводе и тако остварују право на рад.

Постоји још једна могућност да осуђено лице „излази“ из казног завода из разлога да обавља послове на радном месту на коме је било запослено у време пријема налога за извршење казне. Реч је о значајној *погодности* за осуђеника. Према актуелном решењу ЗИКС: А) На молбу лица које је први пут осуђено на казну затвора до шест месеци, *директор Управе за извршење кривичних санкција* може одобрити да за време трајања казне обавља послове на радном месту на коме је било запослено у време пријема налога за извршење казне, ако за то постоје оправдани разлози, а кривично дело за које је осуђено није у вези с тим пословима.²² Б) *Судија за извршење* може по предлогу управника завода одобрити да осуђени који је разврстан у полуотворено или отворено одељење завода обавља послове на радном месту ван завода, ако за то постоје услови, а кривично дело за које је лице осуђено није у вези са тим пословима.²³

Према доступним подацима, мали број осуђеника добија ову погодност. Тако је на пример у току 2008. године поднето *11 молби* за рад осуђених ван завода углавном због неопходног присуства и обављања послова у предузећима у којима су били запослени у тренутку пријема налога за извршење казне затвора. Позитивно је решена једна молба, негативно је решено пет молби, а пет молби је решено на други начин.²⁴ У току писања овог рада нисмо у могућности да знамо да ли је било и колико осуђеника који су добила ову погодност пре проглашења ванредног стања. Логично је да и ако их је било да *једно време* нису могу да излазе из казног завода ни по овом основу. Опет се поставља питање ко је донео одлуку о томе и на основу којег правног основа?

4. У КОЈИМ КАЗНЕНИМ ЗАВОДИМА СУ БИЛА ПРИТВОРЕНА ЛИЦА КОЈА СУ ПРЕКРШИЛА „МЕРУ САМОИЗОЛАЦИЈЕ“

За свако притворено лице је од велике важности у којем казном заводу ће бити притворено. За притворено лице је од великог значајна удаљеност казног завода од места пребивалишта или боравишта. То је важно и за

22 Чл. 102 ст. 1 ЗИКС-а.

23 Чл. 102а ст. 1 ЗИКС-а. Види Иван Милић, „Индивидуализација казне затвора на основу Закона о изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција из 2019. године“ у *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 4 (2019): 1277-1281.

24 „Годишњи извештај о раду Управе за извршење заводских санкција за 2008. годину,“ Управа за извршење заводских санкција, приступљено 20. 07. 2020, <https://www.ils.rs/attachments/Izvestaj%20za%202008.pdf>.

чланове породице притвореног лица, пре свега због остваривања *контакта* са притвореником. Притвореник се смешта у посебно одељење завода, организовано као одељење затвореног типа, одвојено од осуђених.²⁵ Сада се поставља питање од којих критеријум зависи у који казнени завод ће се упутити притворено лице. Одговори на ово питање се налази у једном подзаконском акту. Реч је о Правилнику о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција.²⁶ Према Правилнику о упућивању, правило је да се у тачно одређен казнени завод упућују притворена лица с обзиром на *надлежност суда* који им је одредио притвор. Тако се на пример у Окружни затвор у Новом Саду упућују лица оба пола којима је одређена мера притвора на територији Вишег суда у Новом Саду.²⁷

Дакле, за притворено лице у вези са чињеницом где се спроводити мера притвора није од значаја његово *пребивалиште или боравиште*, већ *надлежност суда* који је одредио притвор. Ово решење у појединим случајевима није у интересу притвореног лица, и то када место пребивалишта или боравишта није и место извршења дела, тј. када се казнени завод не налази у месту у којем притворени има пребивалиште или боравиште. Са друге стране, ово решење је *сврхисходно* посматрано из угла суда који је надлежан за вођење кривичног поступка. Оправдано је да притвореник буде у казненом заводу на територији оног суда који ће му судити. Логично је да постоје правила о томе у који тачно одређен казнени завод ће се примењивати мера притвора. Такође, Правилником о упућивању се не прописује да се у оправданим случајевима притвореник може упутити у неки други казнени завод (Правилник не предвиђа изузетке).

Међутим, иако је притвореник у једном казненом заводу упућен, то не значи да се не може *преместити* у други казнени завод. Притвореник се из разлога безбедности *може преместити* из једног завода у други. Решење о премештају, уз претходно прибављену сагласност суда, доноси директор Управе за извршење кривичних санкција. Против одлуке директора Управе притвореник има право жалбе министру надлежном за послове правосуђа, у року од три дана од дана пријема одлуке. Жалба на одлуку директора Управе не одлаже извршење решења. Против коначне одлуке

25 Чл. 237 ст. 1 ЗИКС-а.

26 *Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција*, „Службени гласник РС“, број 31 од 1. априла 2015. (у даљем тексту и Правилник о упућивању).

27 Чл. 21 ст. 2 *Правилника о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција*.

министра надлежног за послове правосуђа по жалби на одлуку о премештају, није дозвољена судска заштита.²⁸

Свакако да су се кривична дела вршила и за време *ванредног стања*, те да је суд одређивао притвор. С тим у вези, јавља се питање – у које казнене заводе су притвореници упућивани, тј. да ли су упућивали у казнене заводе супротно Правилнику о упућивању? Гледано из угла позитивно-правних прописа који су на снази, било би оправдано да не постоје никаква одступања и за време ванредног стања. Међутим, одређеном броју лица у Републици Србији изречена је мера тзв. самоизолације. Укратко, лицима којима је изречена ова мера нису смели да напуштају „просторије у којим станују одређено време“. Напуштање просторија се квалификовао као кривично дело - непоступање по здравственим прописима за време епидемије. Не зна се тачно колико је лица било је тзв. самоизолацији, али је било и оних који су прекршили меру самоизолације²⁹ и којим је из тог разлога одређен притвор.

С тим у вези, пре свега се од стране „државних званичника“ путем медија могло сазнати да су се лица којима је одређен притвор, која су осумњичена да су учинила тачно одређено кривично дело (која су прекршила меру тзв. самоизолације), *смештала* у „посебне објекте у оквиру управе за извршење кривичних санкција. Између осталих извора, на сајту Министарства правде се наводи да је Управа за извршење кривичних санкција Министарства правде обезбедила три посебна објекта у оквиру Управе у којима су смештена лица која прекрше мере *самоизолације* и они се налазе у Вршцу, Пожаревцу и Пироту.³⁰

Можда се може рећи и да је овакво решење оправдано, имајући у виду чињеницу да је реч о лицима који су осумњичена да су учинила исто кривично дело, као и да се ради о лицима која су била или за која постоји сумња да су била у контакту са лицима оболелим од заразних болести или са лицем за које постоји сумња да је оболело од заразне болести (јер им је управо због тог разлога изречена и мера самоизолације). Међутим, опет се поставља питање ко је донео одлуку о томе и на основу којег правног

28 Чл. 244 ЗИКС-а.

29 Због кршења мера самоизолације, до средине априла, одржана су 43 суђења и изречене бројне казне, изјавио је државни секретар у Министарству правде Радомир Илић. „Епидемија корона вируса, ванредно стање, самоизолација и права грађана у Србији,” 021, последње измене 24. 07. 2020, <https://www.021.rs/story/BBC/240536/Epidemija-korona-virusa-vanredno-stanje-samoizolacija-i-prava-gradjana-u-Srbiji.html>.

30 „У притвору 75 лица због кршења мера самоизолације,” Министарство правде, последње измене 24. 3. 2020, <https://www.mpravde.gov.rs/sr/vest/29668/u-pritvoru-75-lica-zbog-krsenja-mera-samoizolacije.php>.

основа? За потребе овог рада нисмо успели да пронађемо „званичан акт“³¹ о томе. Број притворених лица у овим казним заводима није био занемарљив, тако је на пример у посебном притвору у Вршцу *тренутно*³² је притворено 39 особа, у Пожаревцу 70, а у Пироту 30 лица).³³

5. ПРАВО ПРИТВОРЕНИХ ЛИЦА НА ПОСЕТЕ БРАНИОЦА

Једно од основних права притворених лица је право на посету браниоца. Бранилац има право да несметано посећује притвореника и да са њим разговара без присуства других лица. Бранилац посећује притвореника у радно време. Посета се обавља у просторији *без физичких препрека*, која је погодна за остваривање права притвореника на посету браниоца. Посета браниоца се надзире само гледањем, а не и слушањем, у складу са законом. Посета браниоца уноси се у одговарајућу евиденцију посета.³⁴

Међутим за време ванредног стања важила су и посебна правила која у вези са посетом браниоца. Наиме, адвокати су имали право на посете својим браћеницима који се налазе у притвору *само ако су у наредних седам дана* имали заказано суђење у притворским предметима и то у трајању *од 30 минута*, ради припремања одбране. Посете притвореним лицима од стране адвоката биће спроведене уз пуне мере заштите које подразумевају *стаклену или другу провидну баријеру* између саговорника као и обавезно коришћење заштитних маски за лице и рукавица.³⁵

У вези са правом притворених лица да примају посете од стране браниоца, сада разликујемо две категорије, и то: 1. Притворена лица која *немају* право на посету од стране браница – то су она лица која у наредних седам дана *нису имала* заказано суђење. 2. Притворена лица која *имају* право на посету браница у трајању од 30 минута – то су она лица која су у *наредних седам дана* имали заказано суђење.³⁶ Опет се поставља питање ко је донео одлуку о томе и на основу којег правног основа?

31 „Документ“ из којег се може видети ко, када и на основу којег прописа га је донео.

32 Свакако да је тај број мењао из „дана у дан“.

33 „Због кршења самоизолације у притвору 139 особа,“ РТС, последње измене 4. 4. 2020, <https://www.rts.rs/page/stories/ci/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%83%D1%81/story/3131/koronavirus-u-srbiji/3912522/samoizolacija-krsenje-pritvor.html>.

34 Чл. 52 *Правилника о извршењу мере притвора*, „Службени гласник РС“, број 132 од 9. децембра 2014.

35 Министарство правде, „У притвору 75 лица због кршења мера самоизолације.“ Вид. „Промена режима за посете у свим затворима у Србији,“ Адвокатска комора Београда, приступљено 14. 06. 2020, <https://akb.org.rs/wp-content/uploads/2020/03/Promena-re%C3%85%C2%BEima-za-posete-u-svim-zatvorima-u-Srbiji.pdf?script=lat>.

36 Интересантно је видети и одредбе Устава Републике Србије у вези са правом окривљеног на браниоца. Свако ко је окривљен за кривично дело има право на одбрану и право да узме браниоца.

6. ПРАВО ПРИТВОРЕНИКА НА ПОСЕТЕ БЛИСКИХ ЛИЦА

По правилу за притворено лице има немерљив значај право да га посећују блиска лица. Осуђено лице које чека издржавање казне затвора на слободи има времена да се „припреми за одлазак на издржавање казне затвора“, јер време између пријема налога за извршење казне и дана јављања на издржавање казне не може бити краће од осам ни дужи од 15 дана.³⁷ Такође, осуђеном лицу се под одређеним условим може одложити извршење казне затвора.³⁸ Осим тога, осуђени зна шта га чека – чека га судски налог за извршење казне затвора.

Са друге стране, други је случај када је реч о притвореном лицу. Правило је да осумњичени *не зна* када ће бити притворен, да се након одређивања мере притвора одмах спроводи у казнени завод у којем ће се примењивати мера притвора и сасвим је јасно да нема право да тражи одлагање примене мере притвора. Дакле, притворени није имао времена да се „припреми за одлазак у казнени завод“. С тим у вези, чини се да посете блиских лица за притворено лице по правилу имају немерљив значај.³⁹

Одредбе које уређују право осуђеника на посету налазе се у Законнику о кривичном поступку⁴⁰. Наиме, по одобрењу судије за претходни поступак и под његовим надзором или надзором лица које он одреди, у границама кућног реда завода, притвореника могу посећивати блиски сродници, а по његовом захтеву – лекар и друга лица. С тим да се поједине посете могу забранити ако је вероватно да би оне могле *довести до ометања истраге*. Против решења судије за претходни поступак о забрани појединих посета притвореник може изјавити жалбу већу (члан 21. став 4.) која не задржава извршење решења.⁴¹ Ближе одредбе о посетама притворенику налазе се у Правилнику о извршењу мере притвора⁴², у којем се прописује да по одо-

ца по свом избору, да с њим несметано општи и да добије примерено време и одговарајуће услове за припрему одбране. Чл. 33 ст. 2 *Устава Републике Србије*, „Службени гласник РС“, број 98 од 10. новембра 2006.

37 Чл. 56 ст. 3 ЗИКС-а.

38 Вид. Ivan Milić, „Упућивање осуђених на издржавање казне затвора и могућност одлагања извршења казне затвора“ у *Zbornik radova „Kriminalističko – kriminološka istraživanja – stanje i perspektive*, (Вања Лука: 2015): 283-293; Иван Милић, „Специфичност одлагања извршења казне затвора и примене мере притвора с обзиром на трудноћу и личношћу жене“ у *Zbornik radova Правног факултета у Новом Саду* (2014): 450-452.

39 Притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није другачије одређено. Чл. 239 ЗИКС-а.

40 *Законик о кривичном поступку*, „Службени гласник РС“, бр. 72 од 28. септембра 2011, 101 од 30. децембра 2011, 121 од 24. децембра 2012, 32 од 8. априла 2013, 45 од 22. маја 2013, 55 од 23. маја 2014, 35 од 21. маја 2019. (у даљем тексту ЗКП).

41 Чл. 219 ЗКП-а.

42 Вид. чл. 47, 48, 49, 50 и 51 *Правилника о извршењу мере притвора*.

брењу органа који води поступак притворенике могу посећивати блиски сродници. Једном дато одобрење важи до његовог опозивања. Одобрење опозива орган који води поступак и о томе обавештава завод. Притвореник може имати најмање *три посете месечно*. Највише три пунолетна лица могу посетити притвореника током једне посете. Посете могу бити отворене и затворене.

Дакле, може да се закључи да о посетама одлучује суд, да је правило да се притвореницима одобрава посета, а да се само изузетно може забранити ако би посете довеле до *ометања истраге* и да одлуку о томе, опет, доноси суд. Имајући у виду наведена решења Законика о кривичном поступку, као и Правилника о извршењу мере притвора долази се до закључка да *не постоји* могућност да се притвореним лицима забрани да примају посете из других разлога (осим ометања истраге).

Међутим, у току ванредног стања посете блиских лица су забрањене свим притвореницима *из разлога спречавања заразне болести*. Имајући и виду да је и осуђеним лицима било забрањено да примају посете и разлоге због чега је то учињено, чини се сасвим оправданим што је и притвореним лицима било забрањено да примају посете. Из других „докумената“ се може закључити да су се у појединим затворима од 11. 05. 2020. посете лицима лишеним слободе (дакле, и притвореним лицима) вратиле у редован режим.⁴³ Опет се поставља питање правног основа уведене забране, правног акта којим је уведена забрана и органа које је увео забрану.

7. ТЗВ. СКАЈП СУЂЕЊЕ

Против притвореног лица се води кривични поступак пред судом који је надлежан за вођење кривичног поступка. То значи да је потребно да се притворено лице спроведе у надлежни суд. Притворено лице се од стране припадника *службе за обезбеђење* спроводи у суд.⁴⁴ Дакле, притвореном лицу се омогућава да присуствује на главном претресу.

Међутим, за време трајања ванредног стања донета је Уредба о начину учешћа оптуженог на главном претресу у кривичном поступку који се

43 Вид. Обавештење Окружног затвора у Београду бр. 704-466/20-04, од 08. 05. 2020. које је упућено Адвокатској комори Београд, приступљено 15. 06. 2020, <https://akb.org.rs/wp-content/uploads/2020/05/Obavestenje-advokatima.pdf?script=lat>.

44 Служба за обезбеђење спроводи осуђена и притворена лица у службеним возилима која су опремљена уређајима за давање посебних светлосних и звучних сигнала, прописаном вентилацијом и осветљењем. Чл. 21 ст. 2 ЗИКС-а.

одржава за време ванредног стања проглашеног 15. марта 2020. године,⁴⁵ којом се прописује:

У време ванредног стања проглашеног 15. марта 2020. године, у кривичном поступку који се води пред првостепеним судом, када председник већа, односно судија појединац нађе, да је обезбеђење присуства оптуженог који се налази у притвору, на главном претресу отежано због опасности од ширења заразне болести, може одлучити да се учешће окривљеног на главном претресу обезбеди путем техничких средстава за пренос звука и слике, ако је то с обзиром на техничке услове могуће. Према писању медија, први главни претрес који се одржао на овакав начин одржао се у Суду у Димитровграду. Реч је било о притвореном лицу које је прекршило меру самоизолације. То је уједно и прва пресуда која је донета због кршења мере самоизолације. Првостепеном пресудом изречена је *казна затвора од три године*, што је најстрожа казна која се може изрећи за кривично дело *непоступање по здравственим прописима за време епидемије* (чл. 248 Кривичног законика).⁴⁶ Иако је овакво решење (тзв. скајп суђење) прописано уредбом Владе, уз супотпис председника Републике, оно је „доста правно проблематично“.

ЗАКЉУЧАК

За време ванредног стања проглашеног због епидемија заразне болести COVID-19 донете су одређене мере о ограничењу појединих људских права. Такву могућност предвиђа Устав Републике Србије. Мере којима се одступа од људских и мањинских права могу да се пропишу само од стране надлежних органа, у одређеном поступку и одређеним правним актом. Тако је за време ванредног стања на пример уведен тзв. полицијски час. Поједине донете мере погађале су сва лица која су се затекла у Републици Србији, док су се неке мере односиле само на одређена лица.

Епидемија заразне болести COVID-19 утицала је и на правни положај лица лишених слободе. Као што смо показали у овом раду, мере су се пре свега односиле на забрану или ограничење права на посете, изласке из казненог завода, али и на присуство окривљеног на главни претрес.

⁴⁵ Уредба о начину учешћа оптуженог на главном претресу у кривичном поступку који се одржава за време ванредног стања проглашеног 15. марта 2020. године, „Службени гласник РС“, број 49/2020.
⁴⁶ Види „Прва пресуда скајпом: За кршење самоизолације Нишлија добио три године затвора, Пожареваљанин две,“ Новости, последње измене 27. 2. 2020, <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/hronika/aktuelno.291.html:855575-Prva-presuda-skajpom-Za-krsenje-samoizolacije-Nisljia-dobio-tri-godine-zatvora>.

Можда би се могло рећи да је сасвим оправдано што су биле „уведене“ забране или ограничења појединих права осуђеним и притвореним лицима. Ако су сва лица која су се затекла у Републици Србији трпела одређена ограничења и забране, зашто то не би могла и лица лишена слободе? Такође се може поставити питање - да се поједина права осуђеним или притвореним лицима нису ограничила да ли би постојала могућност да се она остваре имајући у виду прописе који су важили ван „затворских зидина“? Као што смо у раду видели, поједина прва у одређено време *лица лишена слободе* нису могла остварити из разлога што су ван затворских зидина важила правила која су утицала на то. Дакле, и да није постојала на пример забрана посета осуђеним лицима, они то право у одређеном времену не би могли да остваре из разлога што је био уведен тзв. полицијски час.

Међутим, за свако уведено ограничење права осуђеним и притвореним лицима мора да постоји правни основ, то ограничење мора да донесе само онај орган или појединац који је за то овлашћен и то у прописаној процедури одређеним правним актом. Можда би се могло поставити питање да ли су осуђеним и притвореним лицима незаконито ускраћена или ограничена права, те да се постави питање одговорности и накнаде штете.

ЛИТЕРАТУРА

- Милић, Иван. „Индивидуализација казне затвора на основу Закона о изменама и допунама Закона о извршењу кривичних санкција из 2019. године“, у *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*. Нови Сад: Правни факултет, 2019: 1277-1281
- Милић, Иван. „Специфичност одлагања извршења казне затвора и примене мере притвора с обзиром на трудноћу и личност жене“, у *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*. Нови Сад: Правни факултет, 2014: 450-452
- Milić, Ivan. „Упуćивање осуђених на издржавање казне затвора и могућност одлагања извршења казне затвора“, у *Zbornik radova „Kriminalističko – kriminološka istraživanja – stanje i perspektive*, 283-293. Banja Luka, 2015.
- Димовски, Дарко и Иван Милић. „Радно ангажовање осуђених лица (историјски аспект)“, *Култура полиса*, 37 (2018): 263-278.
- Дракић, Драгиша и Иван Милић. *Основи кривичног извршног права*. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду, 2019.

- *Закон о извршењу кривичних санкција*, „Службени гласник РС“, број 55 од 23. маја 2014, 35 од 21. маја 2019.

- *Закон о потврђивању уредаба које је Влада уз супотпис председника Републике донела за време ванредног стања*, „Службени гласник РС“, број 62 од 29. априла 2020.
- *Законик о кривичном поступку*, „Службени гласник РС“, бр. 72 од 28. септембра 2011, 101 од 30. децембра 2011, 121 од 24. децембра 2012, 32 од 8. априла 2013, 45 од 22. маја 2013, 55 од 23. маја 2014, 35 од 21. маја 2019.
- *Наредба о забрани посета и ограничењу кретања у објектима установа за смештај старих лица*, „Службени гласник РС“, бр. 28 од 14. марта 2020, 66 од 7. маја 2020, 87 од 19. јуна 2020.
- *Правилник о извршењу мере притвора*, „Службени гласник РС“, број 132 од 9. децембра 2014.
- *Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора*, *Службени гласник РС*, бр. 110 од 14. октобра 2014, 79 од 23. септембра 2016.
- *Правилник о раду осуђених лица*, „Службени гласник РС“, број 145 од 29. децембра 2014.
- *Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица*, „Службени гласник РС“, број 66 од 27. јула 2015.
- *Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у заводе за извршење кривичних санкција*, „Службени гласник РС“, број 31 од 1. априла 2015.
- *Уредба о мерама за време ванредног стања*, „Службени гласник РС“, бр. 31/2020, 36/2020, 38/2020, 39/2020, 43/2020, 47/2020, 49/2020, 53/2020, 56/2020, 57/2020, 58/2020, 60/2020.
- *Уредба о начину учешћа оптуженог на главном претресу у кривичном поступку који се одржава за време ванредног стања проглашеног 15. марта 2020. године*, „Службени гласник РС“, број 49/2020.
- *Устав Републике Србије*, „Службени гласник РС“, број 98 од 10. новембра 2006.

- „Прва пресуда скајпом: За кршење самоизолације Нишлија добио три године затвора, Пожаревљанин две,“ *Новости*, последње измене 27. 2. 2020, <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/hronika/aktuelno.291.html:855575-Prva-presuda-skajpom-Za-krsenje-samoizolacije-Nislija-dobio-tri-godine-zatvora>.
- Обавештење Окружног затвора у Београду бр. 704-466/20-04, од 08. 05. 2020. које је упућено Адвокатској комори Београд, приступљено 15. 06. 2020, <https://akb.org.rs/wp-content/uploads/2020/05/Obavestenje-advokatima.pdf?script=lat>.
- „Промена режима за посете у свим затворима у Србији,“ Адвокатска комора Београда, приступљено 14. 06. 2020, <https://akb.org.rs/wp-content/uploads/2020/03/Promena-re%C3%85%C2%BEima-za-posete-u-svim-zatvorima-u-Srbiji.pdf?script=lat>.

- „Епидемија корона вируса, ванредно стање, самоизолација и права грађана у Србији,” 021, последње измене 24. 07. 2020, <https://www.021.rs/story/VBC/240536/Epidemija-korona-virusa-vanredno-stanje-samoizolacija-i-prava-gradjana-u-Srbiji.html>.
- „У притвору 75 лица због кршења мера самоизолације,” Министарство правде, последње измене 24. 3. 2020, <https://www.mpravde.gov.rs/sr/vest/29668/u-pritvoru-75-lica-zbog-krsenja-mera-samoizolacije.php>.
- „Због кршења самоизолације у притвору 139 особа,” РТС, последње измене 4. 4. 2020, <https://www.rts.rs/page/stories/ci/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%83%D1%81/story/3131/koronavirus-u-srbiji/3912522/samoizolacija-krsenje-pritvor.html>.
- „Годишњи извештај о раду Управе за извршење заводских санкција за 2008. годину,” Управа за извршење заводских санкција, приступљено 20. 07. 2020, <https://www.ils.rs/attachments/Izvestaj%20za%202008.pdf>.
- „У затворима нема заражених осуђеника и притвореника,” Радио-телевизија Војводине, последње измене 8. 4. 2020, https://www.rtv.rs/sr_lat/drustvo/u-zatvorima-nema-zarazenih-osudjenika-i-pritvorenika_1111890.html.
- „Управа демантовала: Заражени осуђеници нису напуштали затвор од 11. марта,” В92, последња измена 6. 5. 2020,
- „Обавештење Управе за извршење кривичних санкција,” Адвокатска комора Шабац, приступљено 14. 06. 2020, http://www.advokatskacomorasarpsa.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=305 и Адвокатска комора Чачак, последња измена 30. 3. 2020, <https://advokatskacomoracacak.rs/obavestjenje-uprave-za-izvršenje-ks/>.
- [tps://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2020&mm=05&dd=06&nav_category=12&nav_id=1681355](https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2020&mm=05&dd=06&nav_category=12&nav_id=1681355).

LIFE IN PENAL INSTITUTIONS DURING THE STATE OF EMERGENCY DECLARED DUE TO EPIDEMICS OF INFECTIOUS DISEASE COVID-19

Ivan D. Milić⁴⁷

Faculty of Law University of Novi Sad

Summary: During the state of emergency, persons deprived of liberty were denied or restricted certain rights. It is primarily about the right to visit of family members and defense attorneys. Also, some persons who were assigned into custody were sent to “special penitentiary institutions”.

The author aims to determine the extent to which the rights of persons deprived of their liberty during the state of emergency were denied or restricted, who decided on it, on the basis of which legal basis and which regulation was established.

Keywords: rights, deprivation of liberty, detention, visits, defense attorney.

47 Assistant with Ph.D. University of Novi Sad Faculty of Law Novi Sad I.Milic@pf.uns.ac.rs

